

מברך על הנר: בורא מאורי האש, אם יש לו וא"צ לחזור אחריו. וה"מ במוצאי שבת, אבל במוצאי יוה"כ י"א שמחזיר אחריו. הגה: מי שאין לו כוס להבדיל, כשרואה האש מברך עליו, וכן הבשמים (טור).

תקנת ברכת הנר במוצאי שבת – הטעם כמבואר בגמ' בפסחים (דף נד) שתחילת ברייתו היה במוצאי"ש, שאז נתן הקב"ה דעה באדם הראשון וטחן ב' אבנים זו בזו ויצא מהן אור. ולכן אין צריך לחזור אחריו [ומשא"כ במוצאי יוה"כ"פ שהוא מלתא דהבדלה גופא], וכמש"כ הרא"ש (ברכות פ"ט סי' ג): "לפי שברכה זו אינה אלא לזכר בעלמא שנברא האור במוצאי"ש, דאי משום הנאת האור מברך היה צריך לברך בכל פעם ופעם כשנהנין מן האור". והטעם שאי"ז ברכה על ההנאה כותבים התוס' בפסחים (נג, ב ד"ה אין) והרמב"ן (ברכות פ"ט) מצד שזה לא נכנס לגוף ולא דמי לבשמים.

ומוסיף המשנ"ב: "ועל כן יכול לברך על הכוס גם בלא נר ומתי שיזדמן לו אח"כ [במוצאי"ש] שיראה אש ויהנה לאור יברך בורא מאורי האש. והנה זה ברור שלכתחילה קבעו את הנר יחד עם ברכת ההבדלה, וכמש"כ המשנ"ב (סק"ד) שאם משער שיזדמן לו כוס בלילה ורוצה ללמוד קודם שיבוא לידו הכוס שלא יברך עתה על הנר וטוב יותר שיסדרם על הכוס. וזה ודאי מורה שיש שייכות ביניהם – ואולי מחמת שזה נברא על ידי ה"דעה" שנתן הקב"ה באדם הראשון, ואולי זה גם הטעם מדוע תיקנו לברך דוקא על יצירה זו (וע"ע בשו"ת הרשב"א א, קנט).

תקנת הבדלה במוצאי יום הכפורים – במוצאי יוה"כ מברכים על הנר הגם שזה לא חל במוצאי שבת, כי שם יסוד הברכה הוא מלתא ד"הבדלה" מאחר שכל היום היה אסור להשתמש בזה האור אף לאוכל נפש ולא כמו בשאר יום טוב ועכשיו מותר, ולכן דעת הי"א שצריך לחזור אחריו כמו להבדלה. וכמש"כ הרשב"א (ברכות נג, ב): "והני מילי במוצאי"ש, אבל על אור ששבת ביום הכיפורים איכא למימר דמהדר, לפי שאינה כברכת הנהנין אלא כברכת הבדלה שמברך לבוא יתברך שהבדיל לנו בין זה היום לשאר הימים שכל היום היינו אסורים להשתמש בו ועכשיו אנו מותרין בו" (וע"ע בדבריו בשו"ת א, קנט).

וצ"ב טובא שלכאורה בכל מוצאי שבת ג"כ יש סיבה להבדיל כמו במוצאי יוה"כ"פ. ועמד על כך השעה"צ (אות ב) וכותב: "ואף דבשבת גם כן היה אסור להשתמש באור ואפילו הכי אין צריך לחזור אחריו, התם הלא מותר לברך גם על האור שלא היה במציאות כלל בשבת אלא הוציאו עתה מן האבנים וכדלקמן בסעיף ח ולא שייך בו הבדלה, משא"כ במוצאי יום הכפורים שאין מברכין על אור היוצא מאבנים כי אם על אור ששבת מבעוד יום וכדלקמן בסימן תרכ"ד, ושייך בו הבדלה שכל היום אסור ועכשיו מותר. וזה התירוץ איתא בפרישה".

דהיינו שממה שמבואר בסעיף ח שמברכים גם על נר שלא שבת במשך השבת, מוכח שיסוד ההבדלה הוא על יצירת האור, ולכן אין מחזרין אחריו. אך היא גופא צ"ב, מדוע באמת גרע מוצאי"ש ממוצאי יוה"כ"פ שלא נתקן לברך על מה ששבת.

וראה במג"א (סק"ב) שכותב שההבדלה ביוה"כ"פ הוא "להורות שיום זה קדוש משאר י"ט שנאסר להבעיר אור", ומבאר מחצה"ש: "ר"ל, שבת אין לו דמיון עם יום טוב, אבל יום הכיפורים דהוא ג"כ יום טוב, וחלוק בזה משאר ימים טובים, דבשאר ימים טובים מותר להבעיר וביום הכיפורים אסור". וע"ע בפמ"ג (מ"ז סק"א) שכותב שבשבת מה שהיה עד עתה אסור להשתמש בו הוא בכלל ההבדלה, ודוקא ביוה"כ"פ שהוא חלוק משאר יו"ט יש להדגישו. ועוד יתכן לדון ולומר, שבשבת נותן הדין שעל העולם ישבות ואי"ז חידוש, ודוקא ביוה"כ"פ שחל באחד מימות החול צריך להורות כן.

הבדלה במוצאי יוה"כ"פ שחל במוצאי שבת – והדבר נפק"מ להבדלה במוצאי יוה"כ"פ שחל במוצאי שבת – האם אז ניתן להדליק בנר שלא שבת, שאם יסוד הדבר שבמוצאי"ש שניתן לברך גם על נר שלא שבת לא צריך להדר אחריו נר ששבת – אזי הוא הדין במוצאי יוה"כ"פ שחל במוצאי"ש, אבל אם יסוד הדין הוא שבמוצאי"ש אין את יסוד ההבדלה שיש במוצאי יוה"כ"פ, אזי כשחל מוצאי יוה"כ"פ במוצאי"ש, עדיין יצטרכו לברך דוקא על נר ששבת. והנה במשנ"ב (תרכד, ז) כותב: "אכן אם חל יוה"כ בשבת מותר מדינא לברך במוצאי שבת על אור זה, אכן מנהג העולם להחמיר".

נוסח הברכה "בורא מאורי האש" – הטעם כותב המשנ"ב (סק"ב): "דכמה נהורא איכא בנורא לבנה אדומה וירוקה. ואם אמר מאור האש דעת הבי"ח דלא יצא אפילו בדיעבד. ואם אמר ברא מאורי האש לשון עבר יצא".

מצוה מן המובחר לברך על אבוקה. ויש מי שאומר שאם אין לו אבוקה צריך להדליק נר אחר לצורך הבדלה חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית. הגה: ונר שיש לו שתי פתילות מיקרי אבוקה (אגודה).

אבוקה – בגמ' בפסחים (קג, ב) אמרו שמצוה לברך על אבוקה, והטעם מפני שאורה רב – והוא הדין נר שיש בו שתי פתילות ובלבד שיש משהו שמפריד בין הפתילות דאלי"כ הכל נחשב כפתילה אחת [ונברות "יקנה"ז" המשווקים חלקם יוצא ב' פתילות בלי הפסק ביניהם – ולפי האמור

אי"ז "אבוקה". ונר שקלועים נרות יחד או שמדביק יחד שתי נרות להדדי בעת הברכה זהו ג"כ חשיב אבוקה, ויראה שיגיעו המאורות להדדי דאז חשיב אבוקה (משנ"ב). והמשנ"ב מוסיף עפ"ד האריז"ל שטוב ליקח של שעוה.

אם אין לו אבוקה – יברך גם בלי אבוקה, אבל יש ענין שידליק נר מיוחד עבור כך שיהיה ניכר לכבוד המצוה חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית (משנ"ב).

סעיף ג

נוהגים להסתכל בכפות הידים ובצפרנים. הגה: ויש לראות בצפרני יד ימין ולאחוז הכוס ביד שמאל, ויש לכפוף האצבעות לתוך היד שאז רואה הצפרנים עם הכפות בבת אחת ולא יראה פני האצבעות שבפנים (זוהר פ' בראשית ובפ' ויקהל).

נוהגים להסתכל בכפות הידים ובצפרנים – הטעם כי בעינן שיוכל להכיר לאורו בין מטבע למטבע, ולכך נוהגים להסתכל בצפרנים לראות אם יוכל ליהנות לאורו ולהכיר בין מטבע למטבע כמו שמכיר בין צפורן לבשר, ועוד שהצפרנים הן סימן ברכה שהן פרות ורבות לעולם, וגם מסתכלים בכפות ידים שיש בשרטוטי היד סימן להתברך בו (משנ"ב).

והרמ"א כותב: "ויש לכפוף האצבעות (היינו הדי' אצבעות על גב האגודל) לתוך היד שאז רואה הצפרנים עם הכפות בבת אחת ולא יראה פני האצבעות שבפנים. ויש נוהגין לפשוט אח"כ הדי' אצבעות ולראות מאחריהם על הצפרנים (משנ"ב).

סעיף ד

אין מברכין על הנר עד שיאורו לאורו, דהיינו שיהיה סמוך לו בכדי שיוכל להכיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת.

עד שיאורו לאורו – וכותב המשנ"ב (ס"ק יג): "ועל כן אם הוא יוצא בברכת הבדלה מאחרים ורוצה לצאת גם בברכת בורא מאורי האש, יקרב עצמו אצל האש כשיעור זה כדי שיהיה יוכל לצאת גם בברכת בורא מאורי האש". ומוסיף המשנ"ב (רצז, יג): "אם לא שהוא רחוק אז מן האור ולא יוכל להשתמש לאורה דאינו יוצא אז בברכת המברך וכדלקמן ברצ"ח ס"ד ובאופן זה לא יכוין לצאת בברכת הנר אלא יאחר אותה לאחר הבדלה כשהיה סמוך אצל האש".

כיבוי החשמל בעת הברכה – ומשמע מדברי המשנ"ב, שלא צריך ליהנות בפועל רק סגי אילו היה יכול ליהנות, ולכן מדינא אין צריך לכבות את החשמל בעת ברכת האש. ואכן כשחל מוצי"ש בליל יו"ט כולם לא מכבים את מאור החשמל.

ובאמת גדר הדבר הוא חידוש, כי יעו"י בביה"ל (תכו, א ד"ה ונהנין) מש"כ בשם הראב"י"ה לבאר מה שכותב השו"ע (לקמן סעיף יג) שסומא אינו מברך על האש – משום דהמצוה אינה תלויה בהנאה לחוד אלא דוקא **בראיה עם ההנאה** כדקתני התם אין מברכין עד שיראה השלבת וישתמש לאורה [ויעו"ש שדן לחלק מברכת הלבנה שהוא רק על ההנאה ממנה ושלכן גם סומא יוכל לברך כמו שמברך ברכת "יורצ המאורות"]. וע"ע מש"י לקמן (סעיף טו) אודות לברך על נר שנמצא בתוך זכוכית.

סעיף ה

אין מברכין על הנר שלא שבת ממלאכת עבירה, לאפוקי אור שהודלק לחיה ולחולה שכיון שלא הודלק לעבירה מברכין עליו, אבל אם הדליקו אינו ישראל בשבת כיון שאם היה מדליקו ישראל היה עובר, לא שבת ממלאכת עבירה מיקרי. ואין מברכין על אור של עבודת אלילים (טור).

לא שבת ממלאכת עבירה – נר שהדליקו גוי בשבת [או בבין השמשות] אפילו לצורך עצמו אין מברכין עליו ואפילו בדיעבד לא יצא, מפני שנחשב ש"לא שבת ממלאכת עבירה". אבל אם הודלק עבור חולה שיש בו סכנה מיקרי שבת ממלאכת עבירה. ואם הדליקו גוי בהיתר עבור חולה שאין בו סכנה מצדד השעה"צ (אות יד) שג"כ נחשב שבת ממלאכת עבירה – ויבואר לפנינו (משנ"ב).

והנה בעיקר מה שנר שהדליקו גוי נחשב "לא שבת ממלאכת עבירה" צ"ב טובא, וכפי שכבר עמד בזה הבית מאיר (אה"ע סי' ה): "איתא בש"ס ושו"ע שאין מבדילין על נר שהודלק בשבת אפילו ע"י אינו יהודי מפני שלא שבת ממלאכת עבירה, ש"מ דחשוב עבירה. הן אמת דקשה על זה ממה דק"ל אינו יהודי ששבת [חייב מיתה], וא"כ עדיין יש לדחוק דבאמת עבירה גמורה לא מיקרי שיהא נופל עליה "יש שליח לדבר עבירה" אלא רמז עבירה יש בדבר, וכן משמעות השו"ע". וראה גם באתון דאורייתא (ריש כלל י) שמוכיח מינה שגם עכו"ם שמדליק נר בשבת, נהי שאינו עובר עלה אעפ"כ ההדלקה בעצמותה ("איסור חפצא") הוי מעשה אסורה ומתועבת ושפיר חשיבא מלאכת עבירה. וראה לעיל (סי' רעו) מש"כ לבאר בזה, וכל זה דלא כמש"כ הנתה"מ (שמח, ד) וכמש"כ שם לעיל.

האומנם הנה השעה"צ (אות יד) כותב שאם הדליקו גוי עבור חולה שאין בו סכנה הרי זה נחשב ששבת ממלאכת עבירה, וכלפי זה לא מובן מה העדיפות מגוי שמדליק עבור עצמו. ואכן דעת האליה רבה (סק"י) לא כך: "דאם אין סכנה, איסור גמור, שלא שבת ממלאכת עבירה מיקרי, אף שמותר לישראל לצוות לגוי מכל מקום לישראל עצמו אסור, ודמי לנר שהדליק גוי בשביל עצמו בשבת דאסור אף שמותר לישראל להשתמש בשבת". אך החיי אדם (ח, לא) כותב: "באר" כתב דדוקא לחולה שיש בו סכנה שמותר לישראל בעצמו להדליק, אבל אם אין בו סכנה דומה לנכרי שהדליק נר בשבילו. ולי נראה דלא דמי, דהתם אין היתר לישראל לצוות לנכרי, אבל הכא מותר לישראל לצוות שידליקו.

ואף על גב דמותר לומר לו הדלק לך נרך בשבילך, מכל מקום אין זה בדרך ציווי אלא הזכרה בעלמא, מה שאין כן לצורך חולה שאין בו סכנה".

ומבואר מינה שיסוד הדבר הוא האם הנר מודלק רק בעבור הנכרי או גם בעבור ישראל, וכל שיש היתר לישראל להשתמש בנר הזה בשבת הרי זה נחשב שבת ממלאכת עבירה, וכל שלא יכול הישראל ליהנות ממנו אז לא.

וכנראה ביאור הדבר עפ"ד הריטב"א (ברכות נג, ב) שכותב שיסוד ברכת האש הוא ברכת שבח כעין שבח דברכת "יוצר המאורות ובורא חושך", ובדין היה שיברך האדם בכל לילה, אלא כיון שתשמישו של אש צריכין לו אף ביום ומשתמשין בו כל היום לא ראוי לומר שיברך עליו אחר שעד עכשו נשתמש בו ולא בירך, כעין יושב בחנותו של בושם וכעין ברכת השבח שאינה אלא בזמן שרואהו לפרקים. וממשיך הריטב"א: "אבל במוצאי שבת ויום הכפורים שעד עכשו לא נשתמש בו, ראוי לברך ולשבח בעת שמתמש בו כו'. ומה שאין מברכין באור היוצא מן העצים ומן האבנים ביום הכפורים מפני שאין אנו משבחין במעשה בראשית אלא על מה שנברא באותה שעה והווה כל שעה אבל מה שיוצא מן העצים ומן האבנים אינו ממעשה בראשית. אבל במוצאי שבת מפני שהיתה תחלת ברייתו בזו הלילה ומן האבנים יצא שהקישן זו בזו כדאיתא בפרקי דר' אליעזר כיון דכן רצו לרמוז לזה בברכה".

וממשיך הריטב"א: "ומכל מקום בין בשבת בין ביום הכפורים אין מברכין על אור שלא שבת, דכיון שלא שבת ולא פסק תשמישו הוה ליה כשאר הלילות, ואף על גב ששימש לחיה או לחולה או עשית דולקת מכל מקום כיון שעכשו ניתוסף היתר ראוי לברך עליו".

ומבואר מדבריו, שיש חיסרון לברך על נר שלא שבת – כי לא פסק תשמישו ממנו, וזה דוקא כשהדליקו גוי לצורך עצמו בלי הגבלה, אבל אם הדליקו לצורך חולה שזה מוגבל, אז שייך לברך עליו לומר שכעת הוא מותר לגמרי במלאכה ודו"ק.

*

נר שהודלק עבור עבודה זרה – אין מברכין עליו אפילו לא הודלק רק במוצ"ש, והטעם משום דהודלק לכבוד ע"ג ואסור ליהנות ממנו. וכותב המשנ"ב: "ודוקא כשהשלהבת קשורה בנר או בגחלת של ע"ג, דכיון שהגחלת יש בו ממש והשלהבת קשורה בו חל האיסור גם על השלהבת ולכן אין לברך עליה, אבל אם ישראל הדליק נר מנר של ע"ג שרי לברך עליה דבזה אין כאן ממשו של איסור רק השלהבת לחוד והשלהבת אין בו ממש [מ"א בשם רש"ל]. ועיין בפמ"ג שמצדד דמ"מ לכתחלה אסור לישראל להדליק נרו מנר של עבו"ג אלא דאם הדליק רשאי לברך עליה".

*

אדם שעשה הבדלה ואחר הברכה מגלה שאין לו אש או שאין לו בשמים – מעשה באדם שבירך על הבשמים וכשבא להריח מגלה שאין לו חוש ריח, ואחרי ההבדלה התקשרו לרב לשאול האם האשה ובני הבית היו צריכים לברך שוב על הבשמים בעצמן. והורה הרב שעפ"ד המשנ"ב לעיל (רצז, יג) הרי אין בבשמים¹ דין "ערבות" – וממילא גם אם היו שם אשתו ובני ביתו היה זה ברכה לבטלה² וצריכים לברך בעצמן שוב על הבשמים. והוסיף לו הרב שבאופן זה³ יבדיל שוב, והטעם כי הנה באופן שכזה מאחר שברכת ההבדלה או האש⁴ היה לבטלה צריך לברך שוב ברכת הגפן עפ"ד הביה"ל (כאן ד"ה אין) שכותב בשם הרע"א על מי שבירך על נר שלא שבת שמאחר שאפילו בדיעבד לא יצא, ממילא צריך לחזור ולברך הגפן, כי נמצא שהברכה על האש היה הפסק בין ההגפן לטעימה⁵. ומעתה אם כבר הבדיל ולא חזר לברך "הגפן" הרי נמצא שעשה הבדלה בלי לברך ברכת "הגפן", ואמנם ביארנו כבר לעיל (סי' רעא) שמוכח שברכת "הגפן" אינה חלק ממהות הקידוש בעצם, ולכן לא מעכב שהשומעים ישמעו את ברכת הגפן (וכמש"כ המשנ"ב רצו, לג), וכן מבואר בסי' רעא שבפורס מפה ומקדש עושים קידוש בלי ברכת הגפן, אבל אם לא מברכים כלל ברכת "הגפן" מסתבר שלא יוצאים ידי חובה (עי' אמרי יושר ח"ב סי' קעג ושש"כ ח"ג על פ"ס הע' צא).

סעיף ו

עובד כוכבים שהדליק במו"ש מישראל, או ישראל מעובד כוכבים, מברכין עליו. אבל עובד כוכבים שהדליק מעובד כוכבים, אין מברכין עליו. ובמוצאי יוה"כ אין מברכין על נר שהדליק ישראל מעובד כוכבים (וע"ל סי' תרכ"ד סעיף ה').

¹ לגבי ברכת הנר מבואר במשנ"ב להלן (ס"ק לו) שיש בו דין ערבות.

² א"כ היו שם ב"ב הקטנים ומדין חינוך כמש"כ שם המשנ"ב.

³ דהיינו שלא היה שם ב"ב הקטנים שהוציאו מדין חינוך.

⁴ הכונה באופן שבירך וגילה שאין לו אש (שכ"ח כשהיה לו ב' גפרורים אחרונים והדליק ונכבה ואין לו עוד אש).

⁵ צ"ב שלכאורה דבר זה תלוי בפלוגתת המג"א והרע"א (שהביא המשנ"ב לעיל רעא, עח) באדם שקידש על הכוס וסבר שהוא יין ונמצא שהוא מים, שצריך לקדש שוב, אבל אם היה דעתו מתחילה משעת ברכה לשתות עוד יין אין צריך לברך שנית בפה"ג, הגם שנמצא שברכת הקידוש היה הפסק בין הברכה לטעימה, מאחר שזה היה בטעות ולא הסיח דעת, ויעו"ש בשעה"צ שכתב שהרע"א פקפק בזה. ולכאורה גם כאן הדבר תלוי במחלוקת שם, ומדוע כאן סתם בזה כהרע"א. וראה בשש"כ (פרק ? הע' ?) שכתב לחלק שכאן שבכלל לא מעכב ברכת בשמים ונר בהבדלה גרע טפי. והסברא לא כ"כ ברורה, אך עכ"פ בנידו"ד הרי הביה"ל סתם כן יהיה איך שיהיה.

מנר של גוי – נר שהודלק במוצ"ש מברכים עליו, ובתנאי שהדליקו ישראל [או שהדליק בעצמו מהנר של הגוי או שהדליק בעצמו ולקח ממנו גוי], אבל אין מברכין על אור שהדליק גוי מגוי משום דגזרינן אטו גוי ראשון שהוא הדליק בשבת שלא יבוא לברך על אורו.

ובצירור שהישראל מדליק מהגוי זה גם אם הגוי הדליק את הנר בשבת, כי על ידי הדלקת הישראל ניתוסף אור של היתר על מקצת האור שיש בו מן האור הראשון ועל התוספת של היתר הוא מברך. אבל גוי שהדליק מיהודי אין מברכים ואין אומרים שיברך על תוספת אור של היתר שהדליק הגוי במוצ"ש כי גזרו כנ"ל. ובאמת גם על הנר של הגוי הראשון היה אפשר מן הדין לברך עליו, מאחר שיתוסף במוצ"ש עליו אור של היתר [דמטבע האש להיות ניתוסף עליו תמיד אור חדש], אלא שגזרו חכמים אטו עמוד ראשון, דהיינו שיבוא לברך סמוך לחשיכה מיד בעוד שלא ניתוסף ההיתר. וכתב המג"א דבדיעבד יצא בזה וא"צ לחזור ולברך כיון דאינו אלא משום גזירה (משנ"ב).

ואם הוציא הגוי אש מעצים ואבנים במוצ"ש מותר לברך בורא מאורי האש על אותו האש מאחר שלא שייך למיגזר כאן, אבל אם הדליק הגוי נר מזה האש יש לצדד להחמיר דאתי למיחלף ולהתיר גם בנר שהודלק בנר שלא שבת (משנ"ב).

סעיף ז

היה הולך חוץ לדרך וראה אור, אם רובן עובדי כוכבים, אין מברכין עליו. ואם רובן ישראל, או אפילו מחצה על מחצה, מברכין עליו.

אם רובן ישראל - תלינן שהאור הוא של ישראל, ומיירי שהוא סמוך כ"כ שיכול להשתמש לאורו כמ"ש סעיף ד (משנ"ב).

סעיף ח

אור היוצא מהעצים ומהאבנים מברכין עליו, אבל במוצאי יוה"כ אין מברכין עליו.

נר שהודלק במוצ"ש – מברכים עליו לפי שגם תחלת בריית האור היה במוצ"ש ע"י אדה"ר ע"ד זה שהקיש אבנים זה בזה, וזה אין שייך במוצאי יוה"כ שלא היה אז תחלת ברייתו, וטעם ברכתו הוא לפי שכל היום היה אסור לו להשתמש בהאור ועכשיו הותר לו, לכן אין לברך אלא באור ששבת דהיינו שהיה דלוק מבע"י ושבת כל יוה"כ שלא היו יכולין להשתמש בו ועכשיו הותר, והוא הדין באור שהודלק ממנו, מפני שיש בו עדיין מקצת מהאור ששבת" (משנ"ב ושעה"צ).

סעיף ט

גחלים הבוערות כ"כ שאילו מכניס קיסם ביניהם הוא נדלק, מברכין עליהם, והוא שעשויים להאיר.

סעיף י

אור של כבשן בתחלת שריפת הלבנים, אין מברכין עליו שאז אינו עשוי להאיר, ואחר שנשרפו אז עשוי להאיר ומברכין עליו.

הטעם – מבאר הערוך השולחן (סי"ד): "גחלים הבוערות כל כך שאלו מכניס קיסם ביניהם הוא נדלק, מברכין עליהם כשיוכל ליהנות לאורם כמו מן הנר, ודווקא כשעשויים להאיר דאין מברכין על אור שהודלק לכוונה אחרת שלא להאיר, ולכן אין מברכין על אור של כבשן בתחלת שריפת הלבנים שאז עשוי לשם הלבנים ולא להאיר, אבל אחר שנשרפו עשוי להאיר ומברכין עליו, וכן כל כיוצא בזה דכיון דהברכה הוא על האור שמאיר לנו לצרכינו בעינן שיהיה אור כזה".

נר של מצוה – ומוסיף הערוה"ש: "ואין לשאול לפ"ז איך אנו מברכים על נר של הבדלה שעושים שתיכף אחר הבדלה מכבין אותה, והא אינה עשויה להאיר אלא לשם מצות הבדלה, דאינו כן דאדרבא כיון שאנו עושין אותה למצות הבדלה בע"כ כוונתינו להאיר דאלי"כ אין יוצאין בזה ובאמת כוונתינו להאיר לשעתה והיינו לשעת הבדלה, מיהו לשעת הבדלה כוונתינו להאיר וזו היא מצותה". וצ"ע בזמנינו שיש מאור החשמל (ובפרט אם לא מכבים) שאיך אפשר לדון זאת שמדליקים לאורה. ואולי סגי במה שאינו דולק לכבוד אלא למצוה.

סעיף יא

נר בהכ"נ, אם יש שם אדם חשוב מברכין עליו. ואם לאו, אין מברכין עליו. וי"א בהיפך. ואם יש שמש שאוכל שם מברכין עליו, והוא שלא תהא לבנה זורחת שם.

נר של בית הכנסת – מחלוקת אם מברכים עליו כשיש שם אדם חשוב שאז נעשה להאיר וכשאינו אדם חשוב נעשה לכבוד השכינה, וי"א להיפך דכשיש אדם חשוב נעשה לכבודו ולא להאיר ובדליכא אדם חשוב שרי דנעשה להאיר. מיהו אם יכבנו ויחזור וידליקנו לצורך הבדלה ודאי שרי לכו"ע בכל ענין. והאידינא אין מברכין כלל על נר של בהכ"נ שאין מדליקין בו רק לכבוד, שהרי דולקין הנרות אף ביום והכונה על אותן שדולקין לפני העמוד שהם רק לכבוד, אבל אותן שלוקחין כ"א בידו להאיר מברכין כמה אנשים נכשלין בזה שלוקחין מנרות של העמוד על הבדלה ואין נכון לעשות כן ואולי כשרוצה לצרף מהן לאבוקה אין להקפיד (משנ"ב).

שמש אוכל שם – אם השמש אוכל שם מברכין עליו שעשוי להאיר לאכילתו [ומיירי שאוכל בבית הסמוך לבהכ"נ והחלונות פתוחים לו דבבהכ"נ אסור לאכול] (משנ"ב).

נר של בית המדרש - נר של בהמ"ד שבימינו מסתברא דתלוי לפי המקום אם לומדים שם ומדליקין בשביל זה הרי נעשה להאיר (משנ"ב).

אדם חשוב – המשנ"ב כותב: "דמדתלינן כאן באדם חשוב ש"מ דכל כי האי גוונא כגון שמדליק נר בביתו לכבוד אדם חשוב שבא אליו אין מברכין עליו".

נר של יארציט – נראה פשוט דעל נר יארציט אין לברך שאינו עשוי להאיר רק לזכר נשמת המת (משנ"ב).

סעיף יב

אין מברכין על נר של מתים, שאינו עשוי להאיר, הילכך מת שהיו מוליכין לפניו נר אילו הוציאוהו ביום והוציאוהו בלילה בנר, אין מברכין עליו. **נר של מתים וחתן** – אין מברכים עליו לפי שאינו עשוי להאיר רק מדליקין אותו לכבוד המת, ואפילו בלילה כיון שגם ביום היו מוליכין לפניו א"כ הוא לכבוד אף על פי שצריכין לו עתה בלילה. וכתב המ"א דה"ה על נר שמדליקין לכבוד החתן אין מברכין".

סעיף יג

סומא אינו מברך.

סומא אינו מברך – הטעם כותב המשנ"ב: "דהא בעינן שיאותו לאורו עד שיהא יכול להכיר בין מטבע למטבע וכדלעיל בסעיף ד', ובסומא לא שייך זה". וראה מש"כ לעיל בסעיף ד'.

סעיף יד

היו יושבים בבה"מ והביאו להם אור, אחד מברך לכולם.

ערבות בנר – המשנ"ב (ס"ק לו) כותב: "כתבו האחרונים דאפילו מי שכבר בירך במ"ה יכול לחזור ולברך להוציא בני ביתו" [והחזו"א (לה, ז) מצדד שגם בברכת האש אינו יכול להוציא אחרים אם אינו מברך לעצמו].

וצ"ע ממש"כ המשנ"ב (רצז, יג) לגבי בשמים שאדם שלא מריח בעצמו את הבשמים במוצ"ש, אינו יוכל להוציא אחרים. וז"ל: "דכיון שהוא אינו חייב בדבר אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתו, דאף דבעצם קידוש והבדלה יכול להוציא לאחרים אע"פ שאינו חייב בדבר כגון שיצא מכבר, שאני התם שהן חובה על כל איש ישראל וכל ישראל ערבים זה בזה, משא"כ בזה שהוא רק מנהג **החכמים ואין צריך לחזור אחריו** וכדלעיל בס"א, הוא דומה לכל ברכת הנהנין שאינו יכול להוציא אחרים בברכתו אם אינו נהנה אז בעצמו". וצ"ב הרי גם בנר אין צריך לחזור אחריו, ומה ההבדל בין בשמים לאש.

וע"ע במג"א (רצז, ה) שמעיר עלה ממה שמצינו שיש דין ערבות לגבי כרפס. וכן צ"ב ממש"כ המשנ"ב (קפב, ד) לגבי כוס של ברכה שאין צריך לחזור אחריו, ועכ"ז מצדד הביה"ל שם שיש בזה ערבות.

ומה שצ"ל בזה (עי' שש"כ פני"א הע' יח בשם הגרש"א), שבכל דבר עלינו לדון מה המטרה במה שמוטל על האדם, וכשמוטל עליו דבר שהמטרה היא כדי שיהנה, גם אם זה חוב גמור [כגון לחם משנה בשבת] אין בזה ערבות. ולכן בבשמים ובלחם משנה – שהמטרה שיהנה, אין בזה ערבות. לא כן בכוס של ברכה בברכת מאורי האש ובכרפס – שלא המטרה שיהנה, לכן יש בזה ערבות. וראה בשש"כ (שם) שמצדד שגם בברכה על קריאת המגילות במועדים⁶, יהיה בזה ערבות וגם אם יצא יכול לברך לאחרים שלא יצאו, הגם שודאי רמת החיוב בהן הוא פחות מלחם משנה, מאחר שהמטרה בזה היא לא ההנאה.

ואם כנים הדברים אי"ש היטב מה שמבאר המשנ"ב (ס"ק צד) לגבי הסעודות בשבת שאין בהם ערבות, וז"ל "אף שהם חוב, אין החוב עליו משום מצוה אלא כדי שיהנה מסעודת שבת ואין להמצוה עצמה חוב, דהא אם נהנה ממה שמתענה א"צ לאכול כדאיתא בסימן רפ"ח, ע"כ הם בכלל שאר ברכות הנהנין".

והדברים מפורשים בדברי הגר"ז בשו"ע הרב (רצז, ז-ט) שבתחילה כותב לגבי בשמים שמי שאינו מריח בעצמו, אינו יכול להוציא אחרים, ומנמק: "לפי שברכה זו היא ברכת הנהנין וברכת הנהנין אין מי שאינו נהנה יכול לברך בשביל מי שנהנה כו', ואינו דומה לברכת היין של

⁶ יש לציין בזה לדברי הישועות יעקב (תכב, ה) לגבי הלל בר"ח, שכותב: לא ידעתי אם בהלל דר"ח הדין כן, דבאמת הך מילתא דאע"פ שיצא מוציא מטעם ערבות קאתינן עלה וכו', והיינו במצוה גמורה דאם יש בידו מחויב לכוף את חבירו שיעשה המצוה, אבל הלל דר"ח דמנהג הוא ואם אינו רוצה לומר הלל בר"ח אינו מוטל עלינו לכופו לקיים, בזה לא שייך ערבות". ולכאורה לפי הישועות"י גם במגילות לא יהיה דין יצא מוציא. אולם המג"א (שם, ה) הרי כותב שגם בהלל דר"ח יש דין יצא מוציא, ולכאורה זה תלוי במש"נ בפנים.

קידוש שהיא ג"כ ברכת הנהנין ואעפ"כ יכול מי שאינו נהנה לברך, לפי שהיין של קידוש אינו תלוי בהנאתו, כלל שלא תקנוהו חכמים בשביל הנאת האדם אלא בשביל שצריך לזכרהו על היין, אבל הבשמים במוצאי שבת לא הנהיגו חכמים אלא בשביל הנאת האדם להשיב נפשו הדואבת ליציאת השבת והרי ברכתה כשאר ברכת הנהנין". ואח"כ ממשיך לגבי ברכת מאורי האש, וז"ל: "אבל ברכת בורא מאורי האש יכול לברך להם אע"פ שאינו צריך לברך אותה בשביל עצמו, לפי שברכת האור לא נתקנה בשביל הנאת האדם אלא לזכר שנברא האור במוצאי שבת כו', לכך אינה דומה לברכת הנהנין".⁷

ובקונטרס אחרון שם מוסיף הגר"ז: שהנה הטור (שם) מביא מש"כ רבינו אפרים שמי שלא מריח בעצמו אינו יכול להוציא אחרים, ומנמק "ולא דמי לקידושא ואבדלתא וברכת המוציא של מצוה שהן חובה אבל זה אינו אלא מנהג בעלמא" – ועל כרחך כונתו משום שאין צריך לחזר אחריהם, וא"כ לפי דבריו פשוט שגם בברכת האש הדין כך. אלא המג"א כותב לחלק בין כרפס לבשמים "דהתם תקנתא דרבנן הוא ולא משום הנאתו משא"כ כאן" – ולפי"ז בנר שלא בא להנאתו לכן יש בזה ערבות. אך לפי מש"כ ה"ט"ז (רצז, ח) מצד שאין מחזירין אחריו אז ה"ה ברכת האש.

אלא שבדברי המשנ"ב עצמו צ"ב, שמחד גיסא הביא לגבי בשמים שאין בזה ערבות מצד שלא צריך לחזר אחריו, וא"כ מדוע לגבי ברכת האש כתב בפשיטות שיש בזה ערבות. וכן קשה שברמת החיוב, לא מובן מדוע כרפס וכוס של ברכה מוגדרים חיוב טפי מאשר בשמים בהבדלה. וצ"ע ומצוה ליישב.

טע"ף טו

נר בתוך חיקו או בתוך פנס (פי' כלי שנותן בו הנר שלא תכבה) או בתוך אספקלריא, רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה, משתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת, אין מברכין עליה עד שיהא רואה את השלהבת ומשתמש לאורה.

ראיית השלהבת והאור – ע"פ המבואר במשנ"ב (ס"ק לז) צריך לראות גם אם האור וגם את השלהבת. ומוסיף: "והמג"א ושאר אחרונים כתבו, דדוקא בפנס שהיא של ברזל אף שיש בה נקבים אין רואה השלהבת להדיא, אבל באספקלריא של זכוכית מקרי רואה השלהבת ויכול לברך עליה כשהיא בסמוך לו שיוכל להשתמש לאורה, ועיין בביאור הלכה שהבאנו דכמה פוסקים סוברים כדעת השו"ע, וע"כ אין כדאי לכתחלה להקל בזה". וראה בביה"ל מש"כ: "שבוענינו לענין ברכת האש תיקנו חז"ל לברך על בריית האור ולא תיקנו רק כשהאור הוא גלוי בלי כיסוי ולא טמון וכעיקר ברייתו שהוא בגלוי". ולמעשה מצדד להלכה שאין להקל בזה, ואף שאין בנו כח למחות ביד המקילין בזה דיש להן על מי שיסמוכו, מ"מ לכתחילה בודאי נכון להחמיר בזה שיקח בעת הברכה הזכוכית מלמעלה כי לדעת האוסרין יש בזה חשש ברכה לבטלה.

מנורת ליבון – ונפק"מ האם ניתן לברך על מנורת ליבון שהרי הוא מכוסה בזכוכית, וכפי שכותב בשו"ת אור לציון (ח"ב כב-ה): "אף שאור החשמל נחשב אש והמדליק אור החשמל בשבת חייב משום מבעיר, מ"מ אין לברך עליו בורא מאורי האש, לפי המבואר בשו"ע שנוי בתוך אספקלריא (עששית) אין מברכין עליו. מוכח שאף שרואה את האור, מ"מ כיון שהאור אינו מגולה אלא נמצא בזכוכית אין מברכין עליו, וכמבואר בב"י שם, (וראה בבאה"ל שם שביאר הטעם בזה), וא"כ ה"ה באור החשמל כיון שמכוסה הוא בזכוכית אין לברך עליו". ומפורסם שהגרי"ע בירך על מנורת ליבון להראות שהוא אש ויש בו איסור מבעיר בשבת (עי' כוכבי אור א, יא) – דהיינו שעשה מעשה כפי שכותב המשנ"ב שדעת הרבה מהפוסקים.

משקפיים – והנה בביה"ל מבואר שהנידון לא רק כשזה מכוסה בזכוכית, אלא גם כשיש מחיצה של זכוכית שמבדלת ביניהם. ומציינים לדברי הפוסקים (עי' משנ"ב תלג, ז) שאכסדרה שאורה רב אין בודקין בדיקת חמץ לאורה אם יש זכוכית המפסקת, ומבואר שיש שינוי במציאות כשרואים דרך זכוכית. וראה בספר "מאורי האש" (פי"ה ענף א עמ' רפז) מש"כ הגרש"ז שלכאורה לפי הבנת הביה"ל נותן הדין שיהיה חיסרון גם בהסתכלות ע"י משקפיים (וע"ע בקצוה"ש סי' צט בדה"ש אות ו). ובחוט שני (ח"ד פרק פו סק"ב) כותב שזה טפל ואינו נחשב כזכוכית החוצצת.

וראה בשעה"צ (תכו, ד-כה) לגבי ברכת הלבנה שניתן לברך דרך חלון זכוכית. וע"ע במשנ"ב (עה, כט) לגבי ערוה שמועיל גם כיסוי של זכוכית או חלון זכוכית שמבדלת, ובודאי שמסתבר שמשקפים לא יועיל לזה.

⁷ אלא שאחרי זה הוא מוסיף: "ויש חולקין על זה ואומרים, שאף שלא נתקנה בשביל הנאת האדם, מ"מ הואיל ואינו צריך לחזר אחר האור לברך עליו במוצ"ש כדרך שצריך לחזר אחר כל המצות שהן חובה כו', לפיכך אין ברכה זו דומה לברכת המצות, שמפני שהן חובה יכול לברך אותן מי שיצא כבר ידי חובתו כדי להוציא אחרים שלא יצאו עדיין ידי חובתן כו'. וטוב לחוש לדבריהם שלא להכנס בספק ברכה לבטלה".